

ΤΥΠΙΚΗ ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΑ ΜΑΝΙΑΤΙΚΑ ΜΟΙΡΟΛΟΓΙΑ

ΚΟΡΙΝΑ ΓΙΑΞΟΓΛΟΥ
KING'S COLLEGE LONDON

Abstract

The metadiscursive concept of genre (which assumes the concept of performance) is central in studies of oral poetics. Bauman (2004: 3) defines genre as ‘the constellation of systemically related, co-occurrent formal features and structures that serves as an orienting framework for the production and reception of discourse’. This definition of genre offers the possibility of a dynamic textual approach of performances, emphasising the aligning of each text to past and future texts through the conventional use of typical correlates.

The aim of this presentation is to describe the prototypical narrative structure of the Maniat lament genre, considered as a routinized vehicle for the encoding and expression of particular orders of knowledge and experience (cf. Bauman 2004). As it will be shown, the narrative structures of the Maniat lament and their variations contribute to the formation of intertextual relations, orienting the production and reception of each performance within a ritual-narrative continuum (cf. Ochs and Capps 2001).

1. Παραστατικότητα και είδος στην προφορική ποιητική

Για τη μελέτη των παραδοσιακών τύπων αφηγημάτων της λαϊκής παράδοσης επιμέρους πολιτισμών, δύο μεθοδολογικές έννοιες έχουν φανεί ιδιαίτερα χρήσιμες: η έννοια της παραστατικότητας και η έννοια του είδους.

Η έννοια της παραστατικότητας όπως διατυπώθηκε από τον Bauman (1986) στο πλαίσιο του εθνογραφικού κλάδου της *θεωρίας της παραστατικότητας* αναφέρεται στο ύφος που σχετίζεται με τη δημιουργία ενός δραματοποιημένου κειμένου με ενάργεια και αμεσότητα, στο οποίο ο δημιουργός αναλαμβάνει την ευθύνη να επιδείξει τις επικοινωνιακές ικανότητες και τη δεξιοτεχνία του στους αποδέκτες. Το ύφος αυτό απαρτίζεται από ένα πολιτισμικά συγκεκριμένο ρεπερτόριο τεχνικών και η επιτυχία του προϋποθέτει τόσο ένα σύνολο από ερμηνευτικές και αισθητικές συμβάσεις, πολιτισμικά καθορισμένες όσο και την

εξατομικευμένη δεξιοτεχνία, το ταλέντο του δημιουργού (Γεωργακοπούλου & Γούτσος 1999: 189-190).

Η έννοια του είδους προϋποθέτει την έννοια της παραστατικότητας, αλλά αντί για την κατάδειξη της σχέσης ρεπερτορίων τεχνικών με στρατηγικές αξιολόγησης και εμπλοκής σε συγκεκριμένα γλωσσικά γεγονότα, στοχεύει περισσότερο στην κατάδειξη των δυναμικών συνδυαστικών σχηματισμών τέτοιων τυπικών στοιχείων σε συμβατικοποιημένους σκελετούς προσανατολισμού για την παραγωγή και πρόσληψη κάθε παράστασης (Bauman 2004: 3). Η θεώρηση αυτή του είδους προσφέρει τη δυνατότητα μιας δυναμικής κειμενικής προσέγγισης των παραστάσεων, δίνοντας έμφαση στο γεγονός ότι κάθε κείμενο, μέσω της συμβατικής χρήσης τέτοιων τυπικών στοιχείων, προσανατολίζεται την ίδια στιγμή σε παρελθόντα και σε μελλοντικά κείμενα.

2. Δεδομένα – Μεθοδολογία

Στόχος της παρούσας ανακοίνωσης είναι να περιγράψει τις αφηγηματικές δομές στο είδος του μανιάτικου μοιρολογιού, θεωρώντας ότι αποτελούν ένα συμβατικοποιημένο μέσο για την κωδικοποίηση και έκφραση συγκεκριμένων ειδών γνώσης και εμπειρίας. Όπως θα καταδειχτεί, οι αφηγηματικές δομές του μανιάτικου μοιρολογιού και οι παραλλαγές τους συμβάλλουν στη διαμόρφωση διακειμενικών σχέσεων προσανατολίζοντας την παραγωγή και πρόσληψη κάθε επιτέλεσης του είδους στο πλαίσιο ενός τελετουργικού-αφηγηματικού συνεχούς.

Το μανιάτικο μοιρολόι το οποίο κατείχε κεντρική θέση στη ζωή των Μανιατών της Λακωνικής Μάνης μέχρι και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα και το οποίο συνεχίζει να παράγεται – σχετικά διαφοροποιημένο – τόσο μέσα αλλά και έξω από τα αυστηρά όρια του μανιάτικου τόπου αποτελεί ένα μορφικά και λειτουργικά σύνθετο είδος προφορικής τέχνης. Η συνθετότητα αυτή έγκειται σε μεγάλο βαθμό στο γεγονός ότι το μανιάτικο μοιρολόι δεν περιορίζεται στο συμβολικό και παραστασιακό χώρο της τελετουργίας (γνωστό στη Μάνη ως *κλάμα*), αλλά αναπαράγεται και ως συλλογική προφορική αφήγηση, που εκτείνεται πέρα από την τελετουργία, ως συνοδεία σε εργασιακές ή ψυχαγωγικές δραστηριότητες (όπως για παράδειγμα γυρνώντας το χερόμυλο, ή στο λιτριβείο, στο καφενείο, στη ρούγα)¹. Τα κεντρικά τυπικά στοιχεία και οι

¹ Ιδίως από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα κι έπειτα, οι περιστάσεις καταγραφής των μοιρολογιών από γλωσσολόγους και λαογράφους (Μανιάτες και μη) μπορούν να θεωρηθούν ως ένα επιπλέον περιβάλλον αναπαραγωγής των μοιρολογιών ως συλλογική γραπτή παράδοση πλέον με στόχο τη μνημειοποίηση.

συμβάσεις της παράστασης του μοιρολογιού στις τοπικές νεκρικές τελετουργίες έχουν διατυπωθεί στην ανθρωπολογική μελέτη της Σερεμετάκη (1991), ενώ μένει ακόμα να περιγραφούν τα τυπικά στοιχεία που συνιστούν την αφηγηματικότητα του μανιάτικου μοιρολογιού όπως παρουσιάζεται σε καθημερινά περιβάλλοντα².

Ως ένα πρώτο βήμα προς την διατύπωση αυτών των τυπικών στοιχείων, η παρούσα ανάλυση θα καταδείξει πώς επιτυγχάνεται γλωσσικά η οργάνωση των μοιρολογιών σε μέρη, αναλύοντας τις ελάχιστες μορφολογικές και αφηγηματικές ενότητες από τις οποίες αποτελείται.

Η ανάλυση βασίστηκε σε καταγεγραμμένα μοιρολόγια, όπως μας έχουν παραδοθεί στην ανέκδοτη συλλογή του Μανιάτη φιλόλογου Ι. Στριλάκου από το 1930-1934. Πιο συγκεκριμένα, αφορά στα 28 από τα συνολικά 40 μοιρολόγια που περιέχονται στη συλλογή αυτή, και τα οποία αφηγούνται γεγονότα βίας, όπως:

- α. εγκλήματα γδικημού (16)
- β. άλλου είδους εγκλήματα (6)
- γ. θανάτους στον πόλεμο (4)
- δ. απαγωγές θηλυκών μελών της οικογένειας (2).

Η κατάδειξη της γλωσσικής οργάνωσης των μοιρολογιών βασίστηκε στη χρήση ενός συνδυασμού από ενδιάμεσες και ανώτερες μονάδες ανάλυσης. Οι ενδιάμεσες μονάδες αφορούν στον τρόπο με τον οποίο είναι δομημένος ο προφορικός λόγος με βάση τα συμπεράσματα ερευνών του Chafe (1985, 1987) και του Hymes (1977), ενώ οι ανώτερες μονάδες αφορούν στον τρόπο με τον οποίο είναι δομημένος ο προφορικός αφηγηματικός λόγος σύμφωνα με τη θεωρία αφηγηματικής ανάλυσης του Labov (1967, 1997). Τέλος, όπου κρίθηκε απαραίτητο αντλήθηκαν μονάδες από τις αναλύσεις των Hymes (1977), Gee (1991) και Γεωργακοπούλου (1997). Ο εκλεκτικός αυτός συνδυασμός υπαγορεύτηκε από τα ίδια τα κείμενα έπειτα από προκαταρκτική ανάλυση.

3. Εθνοποιητική δομή στα μανιάτικα μοιρολόγια

Από την ανάλυση προκύπτει ότι ως προς τις ενδιάμεσες μονάδες, τα μανιάτικα μοιρολόγια είναι δομημένα σε μονάδες του προφορικού λόγου, οι οποίες μοιάζουν με αντίστοιχες ρητορικές δομές της ποίησης και γι' αυτό αποκαλούνται στίχοι και στροφές.

² Η αφηγηματικότητα του μανιάτικου μοιρολογιού έχει επισημανθεί επανειλημμένως από διάφορους μελετητές (Σκοπετέα 1972, Αλεξίου 1974, Κυριακίδης 1978, Holst-Warhaft 1992).

3.1 Στίχοι

Ως στίχοι θεωρούνται οι μονάδες ιδέας οι οποίες αντιπροσωπεύουν μια μοναδική εστίαση της βραχυπρόθεσμης αντίληψης. Όπως φαίνεται στο παρακάτω απόσπασμα από το μοιρολόι του Σπύρου Λιογιαννάκου, οι στίχοι αποτελούνται από οχτώ συλλαβές και η έναρξή τους συχνά σηματοδοτείται από το δείκτη έναρξης «και/κι» (βλ. 1α: στ.1, στ.3). Ο τύπος αυτός των στίχων αντιστοιχεί στο ποιητικό μέτρο του οχτασύλλαβου, το οποίο αναγνωρίζεται ως το μέτρο στο οποίο συντίθενται τα μοιρολόγια, τόσο από τους καταγραφείς των μοιρολογιών όσο και από τους ίδιους τους παραγωγούς του.

- 1α. 1 κι εσκάρησα τα πρόβατα
2 στα φυλατώρια εδιάηκα
3 και εκυνήγου τα πουλιά
(του Σπύρου Λιογιαννάκου)

3.2 Στροφές

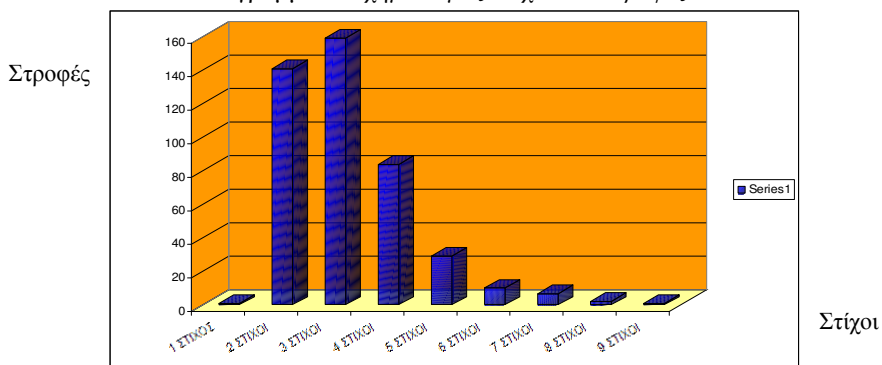
Ως στροφές θεωρούνται οι προφορικές παράγραφοι οι οποίες αντιστοιχούν σε μια νοητική εικόνα ή επίκεντρο ενδιαφέροντος. Τα όρια των στροφών δηλώνονται με κάποια μεταβολή στην οπτική γωνία, δηλ. μια αλλαγή στη δραστηριότητα (βλ. 1β: στροφή 2), στο χρόνο (βλ. 1β: στροφή 3) ή εισαγωγή νέου προσώπου (βλ. 1β: στροφή 4). Η δήλωση αυτών των ορίων ενισχύεται από την παρουσία κειμενικών δεικτών, όπως το «κι» στη δεύτερη στροφή, το χρονικό δείκτη «η ώρα εγίνηκε εννιά» στην τρίτη στροφή 3 και το «και» στην τέταρτη στροφή.

- 1β. 1. Μνια Κυριακή πολλά πρωί
σηκώθηκα ο δυστυχής
κι επήρα το ντουφέκι μου
2. κι εσκάρησα τα πρόβατα
στα φυλατώρια εδιάηκα
και εκυνήγου τα πουλιά
3. η ώρα εγίνηκε εννιά
4. και ήρθεκε η Πασκαλιά
μ'είπεκε και με μίλησε
να πάου στη χώρα ολήγορα

Η ανάλυση των μοιρολογιών στις προφορικές μονάδες στίχων-στροφών είναι σημαντική, καθώς φέρνει στο φως τον τρόπο οργάνωσης των μονάδων αυτών σε σημαντικά από πολιτισμική άποψη μορφολογικά

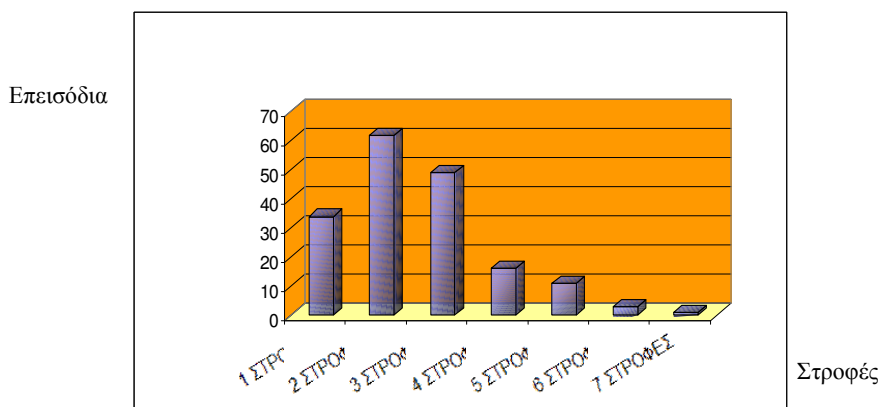
σχήματα. Πιο συγκεκριμένα, οι αφηγήσεις των μανιάτικων μοιρολογιών οργανώνονται πρωτοτυπικά στη βάση τριαδικών σχημάτων. Όπως φαίνεται στο διάγραμμα, οι στροφές τείνουν (σε ποσοστό 36,6%) να αποτελούνται από τρεις στίχους, οι οποίοι περιγράφουν μια δράση μέσα από τρεις διαδοχικές μικρο-δράσεις.

Διάγραμμα 1. Σχηματισμός στίχων σε στροφές

Επιπλέον, οι στροφές οργανώνονται συχνά σε τρία μέρη σχηματίζοντας αφηγηματικά επεισόδια, όπου το κυρίως θέμα του επεισοδίου χωρίζεται σε τρία αλληλοσυνδεόμενα μέρη δράσης (σε ποσοστό 36,7%). Το συμπέρασμα αυτό συμφωνεί με παρόμοια συμπεράσματα σχετικά με την κεντρικότητα του αριθμού τρία στα Ελληνικά δημοτικά τραγούδια (Beaton 1980) αλλά ακόμα και στις σύγχρονες Ελληνικές συνομιλιακές αφηγήσεις (Γεωργακοπούλου 1997).

Διάγραμμα 2. Σχηματισμός στροφών σε επεισόδια

4. Πρωτοτυπική αφηγηματική δομή

Από την ανάλυση προκύπτει επίσης ότι το πρωτοτυπικό μανιάτικο μοιρολόι συνιστά ένα ολοκληρωμένο αφήγημα, αποτελούμενο από πέντε μέρη: αρχίζει με τον προσανατολισμό, συνεχίζει με την εκκίνηση, προχωράει στην πράξη επιπλοκής όπου και περιλαμβάνεται το κεντρικό γεγονός και ολοκληρώνεται είτε με το αποτέλεσμα της πράξης επιπλοκής ή κατευθείαν με το επιμύθιο στο οποίο βρίσκεται ενσωματωμένο ένα αξιολογικό μέρος. Ας δούμε όμως τι προσδιορίζει η κάθε αφηγηματική μονάδα και πώς πραγματώνεται στα υπό ανάλυση κείμενα.

Σχήμα 1. Πρωτοτυπικό σχήμα του μανιάτικου μοιρολογιού
(τα μέρη που αποτελούν το σκελετό της αφήγησης του μοιρολογιού
έχουν σημειωθεί με πλάγια στοιχεία)

ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ (53,5%)

2. ΕΚΚΙΝΗΣΗ (96,4%)

3. ΠΡΑΞΗ ΕΠΙΠΛΟΚΗΣ [ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΓΕΓΟΝΟΣ] (96,4%)

4. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ (60,7%)

ΕΠΙΜΥΘΙΟ [ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ] (64,2%)

Ο προσανατολισμός προσδιορίζει τον χρόνο, τον χώρο, τα κεντρικά πρόσωπα της αφήγησης και καταστάσεις πριν την έναρξη της δράσης. Όπως στο παρακάτω παράδειγμα, η ενότητα του προσανατολισμού σηματοδοτείται συνήθως από ένα φορμουλαϊκό χρονικό δείκτη (βλ. 2: στ.1, «*μνια Κυριακή πρωί*») ο οποίος ακολουθείται από την εισαγωγή του κεντρικού προσώπου στο πλαίσιο μιας συνηθισμένης δραστηριότητάς του. Τέτοια προσανατολιστικά μέρη ως προς τον χρόνο, χώρο και κεντρικά πρόσωπα συνιστούν το φόντο ολόκληρης της αφήγησης, και γι' αυτό συχνά βρίσκονται στον παρατατικό χρόνο ή ολοκληρώνονται σε αυτόν (βλ.2: στ.6, «*και εκνήγου τα πουλιά*»).

2. 1 *Μνια Κυριακή πολλά πρωί*
2 *σηκώθηκα ο δυστυχής*
3 *κι επήρα το ντουφέκι μου*
4 *κι εσκάρησα τα πρόβατα*
5 *στα φυλατώρια εδιάηκα*
6 *και εκνήγου τα πουλιά*
(του Σπύρου Λιογιαννάκου)

Ο σκελετός του αφηγηματικού μοιρολογιού συνίσταται στην ενότητα της εκκίνησης και στην ενότητα της πράξης επιπλοκής. Το μέρος της *εκκίνησης* πλαισιώνει την κεντρική δράση ως προς τον χρόνο ή εισάγει ένα πρόσωπο-κλειδί για την εκτύλιξη της αφήγησης. Στο παράδειγμά μας, εισάγεται το πρόσωπο της Πασκαλιάς. Η έναρξη ενότητων εκκίνησης σηματοδοτείται από χρονικούς δείκτες (βλ. 3: στ.7, «*η ώρα γίνηκε εννιά*») και αλλαγή χρονικής δείξης από παρατατικό του προσανατολισμού στον αόριστο (από το ρήμα «*εκυνήγου*», βλ. 3: στ.6 στο ρήμα «*εγίνηκε*», βλ.3: στ.7).

3. 7 η ώρα εγίνηκε εννιά
8 και ήρθεκε η Πασκαλιά
9 μ'είπεκε και με μίλησε
10 να πάου στη χώρα ολήγορα
(του Σπύρου Λιογιαννάκου)

Η *πράξη επιπλοκής* απαντά στην ερώτηση «και τι έγινε μετά;» και περιλαμβάνει το αξιοσημείωτο ή κεντρικό γεγονός το οποίο είναι το πιο ασυνήθιστο το οποίο τη μεγαλύτερη επίδραση στις ανάγκες και επιθυμίες των προσώπων της αφήγησης. Το μέρος αυτό περιλαμβάνει μια σειρά επεισοδίων, τα οποία ορίζονται ως θεματικές ενότητες που σηματοδοτούν αλλαγή στη δράση ή στη δομή των γεγονότων και κορυφώνονται στο επεισόδιο του κεντρικού γεγονότος. Κάθε επεισόδιο βρίσκεται σε συντελεσμένο αόριστο χρόνο και σε οριστική έγκλιση και σηματοδοτείται από ρήματα κίνησης ή δράσης (βλ. 3α: στ.11, 3β: στ.20, «*έδωσα μία κι έφυγα*»), χωρικούς και χρονικούς δείκτες (βλ. 3α: στ.12 «*στον Μπουλαριούς*» και βλ. 3β: στ. 21 «*στο σπίτι μου*») ή εναλλαγή προσώπων. Το επεισόδιο του κεντρικού γεγονότος που βρίσκεται ενσωματωμένο στην πράξη επιπλοκής αφηγείται το πιο αξιοσημείωτο γεγονός, το οποίο στα υπό ανάλυση μοιρολόγια αφορά σ' ένα γεγονός το οποίο έχει άμεσες συνέπειες για την οικογενειακή τιμή. Στο παράδειγμά μας (3γ), το κεντρικό γεγονός του μοιρολογιού αναφέρεται στο φόνο του Σπύρου Λιογιαννάκου, για τον οποίο η γενιά του έχει χρέος να πάρει εκδίκηση.

3α. Επεισόδιο

- 11 έδωσα μία κι έφυγα
- 12 στον Μπουλαριούς edιάηκα
- 13 και στο Μακρόνι επέρασα
- 14 εκεί ήτανε και κάθοντα
- 15 η Παναγιώτα κι η Γιαννιού
- 16 κι η περμαντόνα η γιαρχοντού

17 όλες τις εχαιρέτησα
18 καμία δε με μίλησε
19 κι ούτε βρισία μ'είπεκε

3β. *Επεισόδιο*

20 έδωσα μία κι έφυγα
21 στο σπίτι μου εδιάηκα
22 στη σκάλα που ανέβαινα
23 κοίταξα για να βρου κλειδί
24 κι ήτανε η πόρτα σφαιλιστή
25 κι είδα το κλεφτογιάννακα
26 και με μακροσημάδεψε

3γ. *Επεισόδιο: κεντρικό γεγονός*

27 το μπάμου μπούμου άκουσα
28 στη πάντα μου τη δεξιά
29 εβούτηξα καιγω το γκρα
30 χωρίς λουρίδα τίποτα
31 γιατί δεν είχα λογικά
32 και πεσα στη ριζαμπαριά
33 και εκυλιόμου σα σφαλνέτα
34 και καταμόναχος
35 με το μικρούλη μου παιδί
36 και μ'είπε και με μίλησε
37 πατέρα ζε σκοτώσασι
38 που όλοι να πεθάνουσι

Το *αποτέλεσμα* αναφέρεται στο μέρος εκείνο της αφήγησης που ακολουθεί τη μετάδοση του κεντρικού γεγονότος, οδηγώντας σταδιακά την αφήγηση σε κλείσιμο ή και σε νέο ξεκίνημα. Στο μοιρολόι του Σπύρου Λιογιαννάκου το οποίο χρησιμεύει ως παράδειγμα, δεν δηλώνεται το αποτέλεσμα, γι' αυτό παρατίθενται παραδείγματα (βλ. 4α, 4β) από δύο άλλα εκτενέστερα μοιρολόγια, όπου το αποτέλεσμα επιβεβαιώνει το φόνο (ή θάνατο) που έχει δηλωθεί στο κεντρικό γεγονός της πράξης επιπολής, προβάλλοντας έντονες επακόλουθες σκηνές.

4α. κι όξου εξαπετάχτηκα
κι από μακριά τ'αργάστηκα
τι εκυλιότα σα σφαχτό
(του Κότσαρη)

- 4β. της έδωσε μία γκραδιά
της έφαε όλη τη κοιλιά
(της Σταυριανής)

Τέλος, το *επιμύθιο* παρέχει το τέλος των μοιρολογιών. Στο μεγαλύτερο αριθμό των επιμυθίων βρίσκεται ενσωματωμένο τουλάχιστον ένα μέρος αξιολόγησης (όπως στην προκειμένη περίπτωση). Η *αξιολόγηση* αποτελεί το μέρος στο οποίο κωδικοποιείται η στάση και τα συναισθήματα του αφηγητή προς τα αφηγούμενα γεγονότα, υποδεικνύοντας την αφηγησιμότητα της ιστορίας (Labov & Waletzky 1967). Οι κύριες πραγματώσεις της ενσωματωμένης αξιολόγησης στα επιμύθια των μοιρολογιών είναι οι εξής: επικλήσεις σε συγγενικά πρόσωπα για αντεκδίκηση (βλ. 5), επικλήσεις στο σκοτωμένο, ή σ' ένα εναλλακτικό παρελθόν, επίρριψη ευθυνών ή εγκωμιασμοί.

5. 39 και του 'πα και του μίλησα
40 άντες να πας στο μάρμπα ζου
41 το μάρμπα ζου το Κύριακα
42 πες του να κάμη καταπά
43 για να τ'αφήσου εντολή
44 να πη στο πρώτο μου παιδί
45 ότι να με δικηώσουσι
(του Σπύρου Λιογιαννάκου)

Η συνέντευξη όλων των παραπάνω κατηγοριών θεωρείται ότι συνιστά μια ολοκληρωμένη αφήγηση, παρόλ' αυτά για να θεωρηθεί ένα μοιρολόι αφηγηματικό, αρκεί να εντοπιστούν ένα ή περισσότερα κεντρικά γεγονότα.

5. Παραλλαγές της αφηγηματικής δομής και προφορική διακειμενικότητα

Η τυπική αφηγηματική δομή του μανιάτικου μοιρολογιού όπως προέκυψε από την ανάλυση, παρουσιάζει παραλλαγές στην κατανομή και παρουσία των αφηγηματικών ενότητων που περιγράφηκαν, οι οποίες έχουν ιδιαίτερη σημασία για την καλύτερη κατανόηση της δυναμικότητας του προφορικού αυτού είδους. Πιο συγκεκριμένα, στην προηγηθείσα ανάλυση, παρατηρήσαμε ότι το 53,5% των μοιρολογιών που αναλύθηκαν ξεκινούν με μία προσανατολιστική ενότητα. Παρουσιάζει ενδιαφέρον το γεγονός ότι το υπόλοιπο 46,4% αυτών ξεκινούν με αξιολόγηση, η οποία μπορεί να πάρει τη μορφή χαιρετισμού

(βλ. 6α) ή επίκλησης στο σκοτωμένο (βλ. 6β). Τέτοιες εκφράσεις χαιρετισμού ή επικλήσεων αποτελούν τυπικά στοιχεία των μοιρολογιών που λέγονται στο πλαίσιο του τελετουργικού κλάματος, και γι' αυτό μπορούμε να πούμε ότι οι παραλλαγές που ξεκινούν την αφήγηση του μοιρολογιού με παρόμοιες εκφράσεις ανακατασκευάζουν παραστατικά τα πλαίσια σχέσεων στα οποία εισέρχονται οι συμμετέχοντες στο κλάμα κι επομένως προσανατολίζονται διακειμενικά στις συμβάσεις του³.

- 6α. 1 Καλώς το Μιχαλάκο μου
2 γέροντα του Κατωπαγκιού
(μοιρολόι του Σουρδή)
- 6β. 1 Ζε το λεα, ζε το σκουζα
2 Μήτσο μη νυχτοπερπατείς
3 και μη παένεις στο Σταυρί
(μοιρολόι του Μήτσου Ψυκάκου)

Ο διακειμενικός αυτός προσανατολισμός υπογραμμίζεται από το γεγονός ότι στο 84,6% των μοιρολογιών αυτών που αποκλίνουν από την τυπική αφηγηματική δομή τάσσοντας αξιολογικές αντί για προσανατολιστικές ενότητες ως εναρκτήρια μέρη, η αφήγηση είναι πρωτοπρόσωπη, αποτελώντας ιδιοποίηση της φωνής της μητέρας ή άλλου κοντινού συγγενή του σκοτωμένου. Από την άλλη, στο 66,6% των μοιρολογιών που προσομοιάζουν περισσότερο την πρωτοτυπική αφηγηματική δομή του είδους, η φωνή που ιδιοποιείται ο αφηγητής είναι είτε η φωνή του σκοτωμένου (όπως στο παράδειγμα 2, «σηκώθηκα ο δυστυχής»), είτε η φωνή ενός παντογνώστη αφηγητή, οπότε έχουμε τρίτοπρόσωπη αφήγηση.

6. Συμπέρασμα: το τελετουργικό-αφηγηματικό συνεχές

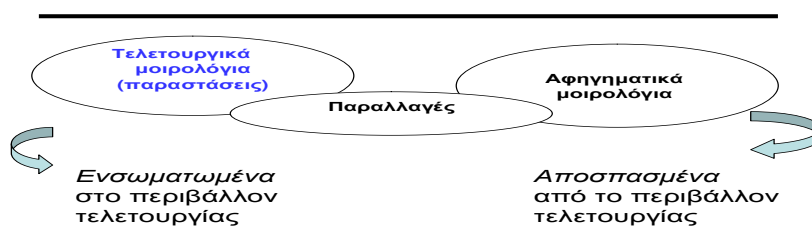
Συμπερασματικά, φαίνεται ότι τα αφηγηματικά μοιρολόγια που παράγονται σε καθημερινά περιβάλλοντα διαφοροποιούνται μεταξύ τους ως προς τον τρόπο με τον οποίο προσανατολίζονται διακειμενικά είτε προς τα τελετουργικά μοιρολόγια ή προς τα πρωτοτυπικά αφηγηματικά

³ Το μοιρολόι που παράγεται στο πλαίσιο του κλάματος αποτελεί τον αυτοσχεδιασμό της κορυφαίας που συχνά οργανώνεται γύρω από χαιρετισμούς και αποχαιρετισμούς, υποδηλώνοντας τη στενή σχέση της με το νεκρό (Σερεμετάκη 1991).

μοιρολογία, μέσω της χρήσης πραγματολογικών ή θεματικών στοιχείων τυπικών για το καθένα (cf. Bauman 2004).

Οι παραπάνω παρατηρήσεις μας σε σχέση με την τυπική αφηγηματική δομή των μοιρολογιών και τις παραλλαγές τους μας οδηγούν στη θεώρηση της αφηγηματικότητας των μοιρολογιών σε ένα τελετουργικό-αφηγηματικό συνεχές (βλ. σχ. 2). Το συνεχές αυτό ορίζεται από το βαθμό ενσωμάτωσης των μοιρολογιών στο τελετουργικό περιβάλλον παραγωγής τους ή της αποσπασιμότητάς τους απ' αυτό (cf. Ochs & Capps 2001) μέσω της διακειμενικού προσανατολισμού τους.

Σχήμα 2. Το αφηγηματικό συνεχές των μανιάτικων μοιρολογιών

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Bauman, R. 2004: *A World of Others' Words: Cross-Cultural Perspectives on Intertextuality*. Malden, MA: Blackwell.
- Beaton, R. 1980: *Folk Poetry of Modern Greece*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Chafe, W. L. 1987: "Cognitive constraints on informational flow". Στο R. Tomlin (εκδ.), *Coherence and Grounding in Discourse*. Amsterdam: Benjamins, 21-51.
- Gee, J. P. 1991: "A linguistic approach to Narrative". *Journal of Narrative and Life History* 1, 15-39.
- Georgakopoulou, A. 1997: *Narrative Performances: A Study of Modern Greek Storytelling*. Amsterdam: John Benjamins.
- Γεωργακοπούλου, Α. & Γούτσος, Δ. 1999: *Κείμενο και επικοινωνία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

- Georgakopoulou, A. & Goutsos, D. 2004: *Discourse Analysis: An Introduction* (2^η έκδοση). Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Hymes, D. H. 1981: *In Vain I Tried to Tell You: Essays in native American ethnopoetics*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Κάσσης, Κ. 1979-1981: *Μοιρολόγια της Μέσα Μάνης Α', Β', Γ'*. Αθήνα.
- Labov, W. & Waletzky, J. 1967: "Narrative analysis: oral versions of personal experience". Στο J. Helm (εκδ.), *Essays on the Verbal and Visual Arts*. Seattle: University of Chicago Press, 12-44.
- Labov, W. 1997: "Some further steps in narrative analysis". [M. Bamberg (εκδ.)] *Journal of Narrative and Life History* 7 (1-4), 395-415.
- Ochs, E. & Capps, L. 2001: *Living Narrative: Creating Lives in Everyday Storytelling*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Seremetakis, N. 1991: *The Last Word: Women, Death and Divination in Inner Mani*. Chicago: University of Chicago Press.
- Σκοπετέα, Σ. 1972: *Τα μανιάτικα μοιρολόγια*. Αθήνα.